

УДК: 376.1

СПІВДРУЖНІСТЬ З БАТЬКАМИ ЯК УМОВА КОМПЕНСУЮЧОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Кас'яненко Оксана Миколаївна

к.пед.н., старший викладач

Мукачівський державний університет, Україна

Барна Христина Василівна

к.пед.н., доцент

Мукачівський державний університет, Україна

Анотація. У статті висвітлено виховні можливості спільної роботи школи та родини щодо виховання дітей з особливими потребами. Обґрунтовано теоретико-методичні засади організації такої співпраці. Охарактеризовано процес організації взаємодії педагогів із родинами щодо виховання дітей з особливими освітніми потребами, його проблеми, закономірності та напрями.

Ключові слова: особливі освітні потреби дитини, сімейне виховання, взаємодія педагогів і родини.

Родина навчальний заклад – два суспільних інститути, які формують фундамент майбутнього дитини. У них одна мета: виховувати здорову, соціально адаптовану, всебічно розвинену людину з високим інтелектуальним, творчим та духовним потенціалом. Разом з тим актуальна проблема взаємозв'язку навчального закладу з сім'єю набуває сьогодні нового соціального звучання. І ці зв'язки є багатограними. На перший план виступають такі аспекти, як контакти з педагогічним персоналом та батьками, міжособистісна взаємодія, підхід до дитини як результат сумісних виховних і навчальних зусиль тощо. Особливо це актуально для родини, в якій зростає і виховується дитина з особливими освітніми потребами, найважливішим завданням є формування в неї особистісних якостей громадянина, а саме:

розвинену духовність, моральну культуру, особистісний розвиток. Проте не завжди умови виховання в сучасній сім'ї є сприятливими для розвитку та виховання дітей з особливими освітніми потребами, адже виховувати таку дитину дуже складно і відповідально, бо цю відповідальність батьки зобов'язані нести перед своєю дитиною та суспільством, в якому вони живуть. Якщо діти з особливими освітніми потребами позбавлені правильного виховання, то їхній особистісний недорозвиток поглиблюється, а самі діти можуть стати тягарем для родини та суспільства.

У Концепції сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина» на 2012-2021 роки» зазначається, що «сім'я – це унікальний соціальний інститут, першооснова духовного, економічного та соціального розвитку суспільства. Соціальний інститут сім'ї є основним у суспільстві, він формує наступні покоління та виховує гідну зміну, що забезпечуватиме розвиток та процвітання як громадянина так і всієї держави. За своєю природою та призначенням сім'я виступає союзником суспільства у вирішенні його проблем, утвердженні моральних устоїв і соціалізації дітей, розвитку культури та економіки. Саме тому суспільство зацікавлене в фізично й морально здоровій сім'ї, здатній реалізувати свій соціальний потенціал, забезпечити не лише власне виживання, а й розвиток» [1, с.2].

Разом з тим, виховні можливості сім'ї зумовлені різними чинниками, а саме: готовністю батьків до виховання дитини, рівнем загальної і педагогічної культури дорослих членів родини, можливостями його реалізації, характером взаємин і мірою узгодженості батьків у питаннях виховання, їхніми індивідуальними особливостями – темпераментом, моральними якостями, комунікативними здібностями, станом здоров'я, а отже, загальним і власним досвідом виховання дітей, ціннісними орієнтаціями, їхньою ієрархією [1, с. 2].

Метою навчального закладу має бути здійснення такої політики, при якій батьки відчують свою визначальну роль у справах учнівського та педагогічного колективів, адже сім'я в сучасних умовах є найважливішим соціальним замовником освіти. Зважаючи на це, головними принципами

спільної роботи школи та родини мають бути пріоритетність сімейного виховання, демократичність і гуманізм у взаєминах педагогів і батьків.

З метою підвищення статусу інституту сім'ї, престижу толерантних сімейних відносин передбачається:

- удосконалити систему спільної виховної роботи педагога та сім'ї з питань сімейного життя, родинного виховання тощо;
- пропагувати сімейні цінності під час проведення постійного інформування, використовуючи різноманітні комунікаційні засоби (наприклад, Інтернет).

І це закономірно, адже побудувати повноцінну національну школу та організувати корекційне навчання для дітей з особливими потребами без активної участі й підтримки сім'ї не можливо. Саме в родині під керівництвом та за допомогою батьків дитина пізнає навколишній світ, відбувається її розвиток, формується світогляд та етичні уявлення. Невипадково на сучасному етапі активізувалися наукові пошуки щодо проблеми співпраці школи, сім'ї, громадськості у вихованні підростаючого покоління.

Батьки, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, вимушені пристосовуватися до ситуації, яка пов'язана з особливими умовами навчання і виховання такої дитини. І досить часто така сім'я потрапляє у дисфункціональне становище не тільки у взаємовідносинах між членами сім'ї, а й суспільством. Американський дослідник сім'ї Торибал визначив п'ять періодів, пов'язаних із стресом на стадіях і переходах життєвого циклу сімей, які мають дітей з особливими освітніми потребами: народження дитини, шкільний вік, підлітковий, період «випуску», постбатьківський період [2]. Всі вони потребують об'єктивного вивчення внутрішніх сімейних відносин. Для сім'ї, яка виховує особливу дитину, за висновками В.І.Гарбузова, важливими є такі функції, як: корекційно-розвивальна, компенсуюча та реабілітаційна, метою яких є встановлення психофізичного та соціального статусу дитини, досягнення нею матеріальної незалежності та соціальної адаптації [3, с.22].

Підтримка контакту з батьками дитини, яка має особливі освітні потреби, буде значно легшою, якщо стосунки між педагогом і батьками налагоджені заздалегідь (з початком навчання такої дитини у навчальному закладі першочергові зусилля мають бути спрямовані на те, щоб знизити бар'єр між навчальним закладом і домом. Позитивне підґрунтя для співпраці усього його персоналу з родиною є ефективною передумовою обговорення (або навіть попередження) проблеми [4, с.97]. Створення доброзичливої атмосфери дає змогу членам родини зняти певне напруження, а це сприяє залученню її до спільної співпраці в організації та здійсненні навчання та виховання.

Серед проблем сімей, які мають дітей з особливими освітніми потребами першочерговими є питання: розвитку їхньої дитини у процесі навчання, виховання та лікування, нормалізація взаємин між дитиною та членами сім'ї, збереження та підтримка гармонійного клімату в сім'ї, розвиток позитивного ставлення до процесу навчання, педагогів тощо [4, с.98]. Для розв'язання цих проблем недостатньо займатися лише дітьми, необхідно працювати і з батьками. Умовно їх можна поділити на групи так званого невротичного, авторитарного та змішаного типу.

Для батьків невротичного типу характерні: пасивність, виправдання своєї безвідповідальності, намагання відгородити дитину від усіх проблем (навіть від таких, які вона може розв'язати власними силами), постійна тривожність. Для батьків авторитарного типу характерні: активна життєва позиція, вони керуються лише власними переконаннями, не можуть стримати себе, що пояснюється слабким рівнем самоконтролю, схильні до конфлікту, спостерігається холодність при встановленні контактів з дитиною. Як виховний засіб вони часто використовують окрики, фізичні покарання. У батьків змішаного типу виявляються риси двох попередніх: для них характерні часті зміни настрою - то радість, то депресія.

В умовах навчання дітей з особливими освітніми потребами всі ці типи сімей потребують зваженого підходу до співпраці. Родину слід націлити на роботу зі своєю дитиною. Реалізація цього завдання потребує індивідуальних занять з

дитиною, в яких обов'язково бере участь один із батьків. Метою індивідуальних занять є: навчити батьків спеціальним педагогічним прийомам, які необхідні для проведення занять з дитиною в домашніх умовах; коригувати внутрішній стан батьків та взаємини між батьками та дитиною [4, с.99].

Орієнтуючись на цю мету, педагог розв'язує завдання корекції деяких форм поведінки батьків, наприклад, агресивність, необ'єктивна оцінка поведінки дитини, бажання відійти від труднощів; формування розуміння проблем дитини; переорієнтування батьків з позиції бездіяльності й очікування дива на позицію співдіяльності з дитиною, корекція внутрішнього психологічного стану батьків: від переживань за неуспіх – до радощів за маленькі успіхи, перехід до позиції творчого пошуку реалізації можливостей дитини. Згодом батьки займають позицію творчого пошуку щодо реалізації можливостей дитини, підвищення особистої самооцінки у зв'язку з можливістю бачити результати своєї праці.

Творча діяльність батьків з дитиною допомагає їм самим позбутися негативного впливу стресу. Для реалізації цих завдань можна використовувати різноманітні форми роботи (рис. 1.).

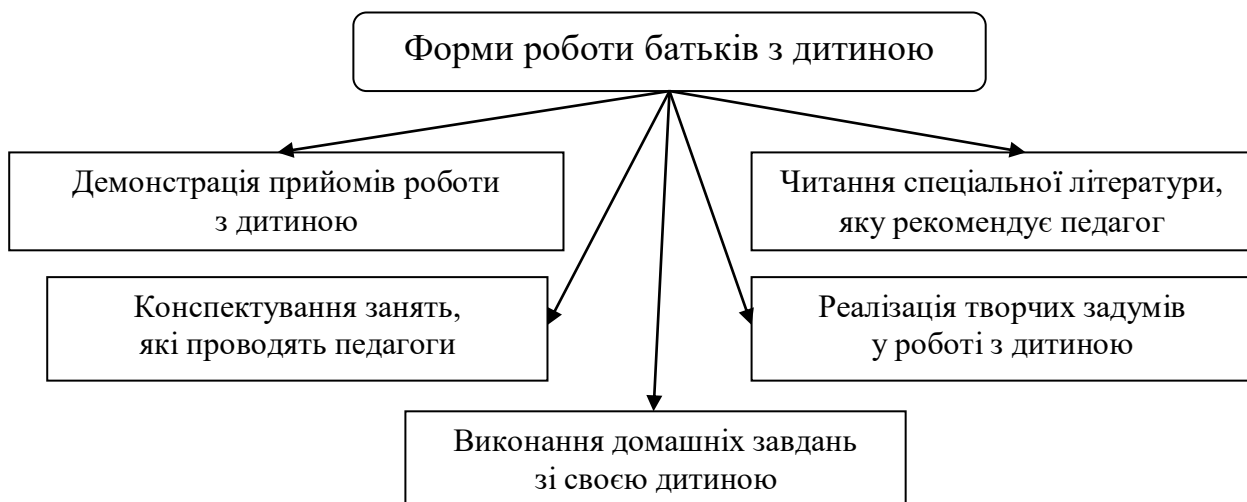

Рис. 1. Шляхи уникнення негативного впливу стресу у взаємодії батьків з дитиною

У роботі педагога з батьками можна виділити три етапи: 1) залучення батьків до навчального процесу дитини (педагог має переконати батьків у тому, що саме їх потребує дитина); 2) формування зацікавленості процесом розвитку

дитини (педагог демонструє батькам існування маленьких, але дуже важливих для їх дитини досягнень; вони навчаються відпрацьовувати вдома з дитиною ті завдання); 3) розкриття можливостей особистої участі батьків в організації навчання дитини, важливості пошуку творчих підходів в дослідженні її можливостей.

Для організації навчально-виховного процесу дітей з особливими потребами спочатку доцільно проводити індивідуальні заняття в присутності батьків, бо залучення їх до продуктивної зайнятості допомагає реалізувати необхідну потребу в діяльності з дитиною. Батьки повинні усвідомлено приймати допомогу, яку пропонують спеціалісти. Взаємини з такою дитиною необхідно розпочинати з установаження емоційних контактів. Інколи це буває дуже важко. Однак на початковому етапі педагог має показати батькам найпродуктивніші форми взаємодії з їх дитиною, включаючи способи привертання уваги і керівництва нею.

Під час спільних занять батьки знайомляться з елементарними прийомами корекційної педагогіки й отримують необхідний мінімум спеціальних знань. Виконуючи з дитиною домашні завдання, вони розв'язують психологічні, корекційні та навчальні завдання, вправляючись у педагогічній майстерності.

Важливо, щоб батьки навчилися використовувати в роботі з дитиною заохочення та покарання, пам'ятаючи про те, що всю свою діяльність з дитиною їм необхідно будувати на вихованні почуття добра і любові до самої себе. Їм необхідно навчитися любити дитину такою, якою вона є. Навчаючись любові до батьків, діти з особливими освітніми потребами вчаться виявляти це почуття до інших. Необхідно враховувати таке почуття любові і до педагога, і до товаришів по групі. Особливо позитивний ефект на заняттях справляють прийоми музичної терапії [5, с.34]. Залучаючи батьків до роботи з дитиною, педагог дає змогу відчувати радість успіху, який можна розглядати як корекційний ефект. Найголовніше для спеціаліста – показати батькам можливості їх особистої педагогічної діяльності, спрямованої на розвиток дитини з особливими освітніми потребами.

Отже, виховна і навчальна діяльність батьків сприяє перебудові їхньої психіки на сприйняття дитини з особливими освітніми потребами такою, якою вона є, на спокійну оцінку її переваг і недоліків. Батьківська причетність до навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами безумовно полегшує досягнення цілей, які поставлені перед закладом освіти (практичний стимул), робить важливий внесок в єдиний процес виховання дитини в сімейному та дошкільному, шкільному середовищі (педагогічний стимул), також участь батьків є певною формою демократизації та культурної взаємодії (соціальний стимул).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Концепція сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина» на 2012-2021 роки» [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.google.com.ua/search?sxsrf=ALeKk01P73JREO_mm
2. Бондар В. Інтерпретація еволюції спеціальної освіти: зародження, становлення, розвиток / В.Бондар, В. Золотоверх // Дефектологія. – 2011. – № 1. – С.2-10.
3. Бондарь В.И. Реабилитация детей-инвалидов – общегосударственная проблема / В.И.Бондарь // Вопр. курортологии, физиотерапии и ЛФК. – 2010. – № 3. – С.22-25.
4. Выготский Л.С. Принципы воспитания физически дефективных детей Л.С. Выготский // Основы дефектологии. – С.П. – М.: Изд-во «Лань» 2003. – 127 с.
5. Іванова І.Б. Соціально-психологічні проблеми дітей-інвалідів / І.Б.Іванова – К.: Логос, 2000. – 86 с.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>